

УДК 330.4

Коверга С. В.,

к.е.н, доцент, доцент кафедри «Менеджмент організацій»,
Автомобільно-дорожній інститут ДВНЗ «ДонНТУ»,
м. Горлівка Донецької обл.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ СТРУКТУРНИХ ДИСБАЛАНСІВ НА РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ: ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ

Проведено аналіз галузевої незбалансованості промислового виробництва, виявлено незбалансованість структури промислового виробництва за регіональним розміщенням. Доведено, що негативні тенденції в промисловості викликані дисбалансами у функціонуванні і розвитку підприємств.

Ключові слова: дисбаланс, галузева незбалансованість, незбалансованість структури промислового виробництва.

АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ СТРУКТУРНЫХ ДИСБАЛАНСОВ НА РАЗВИТИЕ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ: ОТРАСЛЕВОЙ АСПЕКТ

Коверга С. В.

Проведен анализ отраслевой несбалансированности промышленного производства, выявлена несбалансированность структуры промышленного производства по региональному размещению. Доказано, что негативные тенденции в промышленности вызваны дисбалансами в функционировании и развитии предприятий.

Ключевые слова: дисбаланс, отраслевая несбалансированность, несбалансированность структуры промышленного производства.

ANALYSIS OF INFLUENCE OF STRUCTURAL IMBALANCE ON THE DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES: SECTORAL ASPECT

Koverga S.V.

The analysis of sectoral imbalances of industrial production is carried out; imbalance of structure of industrial production on regional placement is revealed. It is proved that the negative trends in the industry are caused by imbalances in the function and development of enterprises.

Key words: imbalances, sectoral imbalance, imbalance of the structure of the manufacturing production.

Постановка проблеми. У вітчизняній економіці проявляється значна схильність впливу зовнішніх криз і кон'юнктури, що обумовлено її низькою конкурентоспроможністю. Серед можливих причин ситуації, що склалася, можуть бути: технічна відсталість, неефективність державного управління і фіскальної політики, незбалансованість розвитку промисловості тощо. Аналіз основних макроекономічних показників розвитку економіки України має бути спрямований на виявлення тенденцій, які посилюють вплив кризи на промисловість країни.

Незважаючи на досить ґрунтовне опрацювання дисбалансів у розвитку на глобальному рівні, тематика дисбалансів на рівні окремих підприємств залишається в числі недостатньо опрацьованих, що диктує необхідність не просто оцінки конкретних дисбалансів на рівні підприємств, а розробки основ такої систематичної оцінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найчастіше дослідники (як окремі науковці і наукові колективи, так і міжнародні організації) на глобальному рівні виділяють соціально - економічні дисбаланси в наступних сферах:

1. Розмір ВВП на душу населення. Під дисбалансом стосовно ВВП на душу населення розуміється сильна нерівномірність цього показника для різних країн і регіонів світу.

2. Рівень доходів населення. Дослідники називають глобальним дисбалансом той факт, що в різних країнах і регіонах світу рівень доходів населення значно відрізняється [4].

3. Рівень життя населення. Найчастіше до показників, що характеризують рівень життя, відносять доходи населення, доступність освіти і медичного обслуговування, рівень політичних і економічних свобод, тривалість життя тощо [7].

4. Виробництво і споживання певних видів ресурсів [10; 9]. Наприклад, дисбаланс виробництва і споживання вуглеводневої сировини, коли лідерами в галузі споживання нафти і газу є одні країни, а лідерами в галузі виробництва - інші.

5. Державний борг. Як правило, в якості показника державного боргу використовують кількість державних облігацій які знаходяться в обігу і підлягають погашенню. Дисбаланс проявляється в тому, що в одних країнах має місце порівняно високий показник державного боргу, а в інших - порівняно низький.

6. Зовнішній борг. Під дисбалансом в даному випадку розуміється широкий розкид в рівні зовнішнього боргу в розрізі країн.

7. Експорт/імпорт. В даному випадку дисбаланс проявляється в тому, що одні країни упродовж багатьох років мають позитивне сальдо зовнішньої торгівлі, а інші - негативне [6].

8. Розвиток економіки в цілому або окремих її секторів. До цього типу можна також віднести технологічні дисбаланси (різний рівень технологічного розвитку виробництва в різних країнах), освітні (рівень грамотності, якість освіти і повнота охоплення різних верств населення), міру розвитку банківської і фінансової системи (перелік доступних послуг і охоплення населення ними).

9. Демографія. Демографічні дисбаланси характеризуються різною віковою структурою населення в різних країнах. В результаті, для розвинених країн характерний дефіцит робочої сили і надмірне навантаження на пенсійну систему, а для тих країн, що розвиваються - безробіття.

До числа інших дисбалансів, які також розглядаються в літературі, можна віднести дисбаланси валютних курсів [8], міграційних потоків [3], податкових ставок, економічних свобод [5] та інші менш досліджені дисбаланси.

Мета статті полягає у виявленні взаємозв'язку негативних тенденцій в промисловості та галузевою незбалансованістю промислового виробництва й незбалансованістю структури промислового виробництва за регіональним розміщенням.

Основні результати дослідження. У вітчизняній економіці проявляється значна схильність впливу зовнішніх криз і кон'юнктури, що обумовлено її низькою конкурентоспроможністю. Серед можливих причин ситуації, що склалася, можуть бути:

технічна відсталість, неефективність державного управління і фіскальної політики, незбалансованість розвитку промисловості і т. д. Аналіз основних макроекономічних показників розвитку економіки України має бути спрямований на виявлення тенденцій, які посилюють вплив кризи на промисловість країни. Українська економіка демонструє наявність дисбалансів, які проявляються на макро- і мікрорівнях.

Таким чином, наслідки фінансово-економічної кризи негативно позначилися на становищі і особливостях функціонування вітчизняної економіки. Передусім, це пов'язано зі зниженням обсягів промислового виробництва, що також супроводжувалося зменшенням інвестицій в основний капітал. Тенденції розвитку вітчизняного виробництва наведені на рис.1.

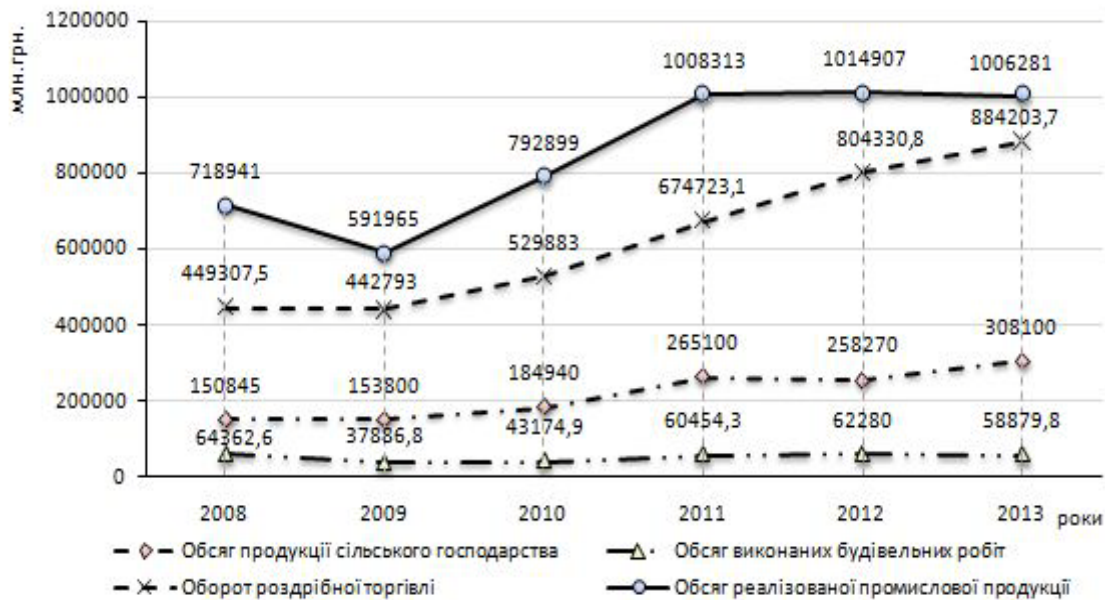

Рис. 1. Динаміка показників соціально-економічного розвитку України [1]

Аналіз основних соціально-економічних показників розвитку України за період 2007-2013 рр. вказує на наявність таких тенденцій: обсяг реалізованої промислової продукції складає основну бюджетоутворюючу частину грошових надходжень країни. Також вагому частину має оборот роздрібної торгівлі, але при цьому в 2008 р. він практично в два рази поступався промислому виробництву. Не зафіксовано істотних змін показників обсягу продукції сільського господарства і обороту роздрібної торгівлі в 2009 р. При цьому обсяги реалізованої промислової продукції в цей період значно знизилися як результат кризових явищ в економіці. Важливою особливістю для економіки України є тенденція до підвищення ступеня зношення основних засобів (рис. 2).

Так, в 2012 р. загальний рівень зносу основних засобів склав 76,7 %. Це може розглядатися в якості однієї з причин низької конкурентоспроможності національної економіки, а також негативної динаміки показників соціально-економічного розвитку країни.

Якщо аналізувати темпи зміни основних показників соціально-економічного розвитку економіки України (рис.3), то можна відзначити ряд негативних тенденцій, що намітилися: в 2012-2013 рр. сталося зниження темпів зростання об'ємів реалізованої промислової

продукції, а також уповільнення темпів зростання об'ємів виконаних будівельних робіт і обороту роздрібною торгівлі.

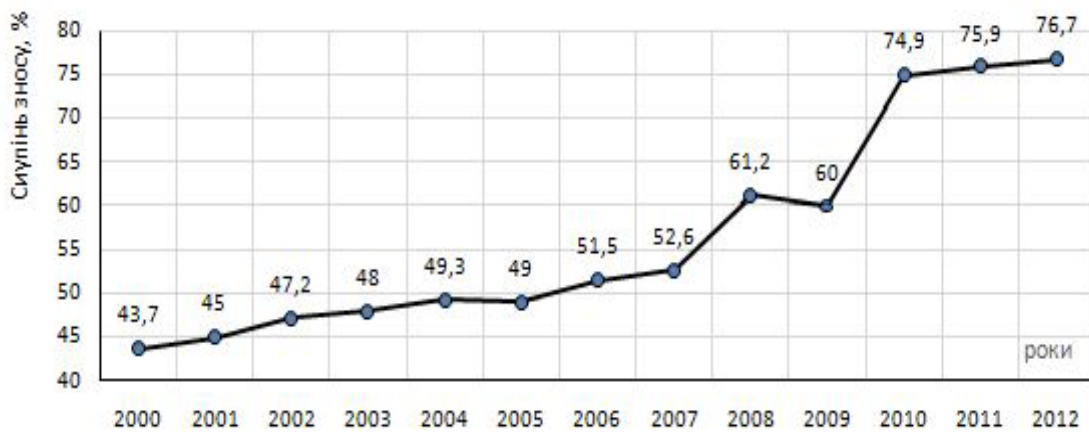

Рис. 2. Динаміка зносу основних засобів в економіці країни [1]

Висновки про рівень соціально-економічного розвитку країни повинні робитися не лише на основі аналізу динаміки основних макроекономічних показників, але і з урахуванням їх співвідношень між собою, а також важливо розглядати їх структурні характеристики.

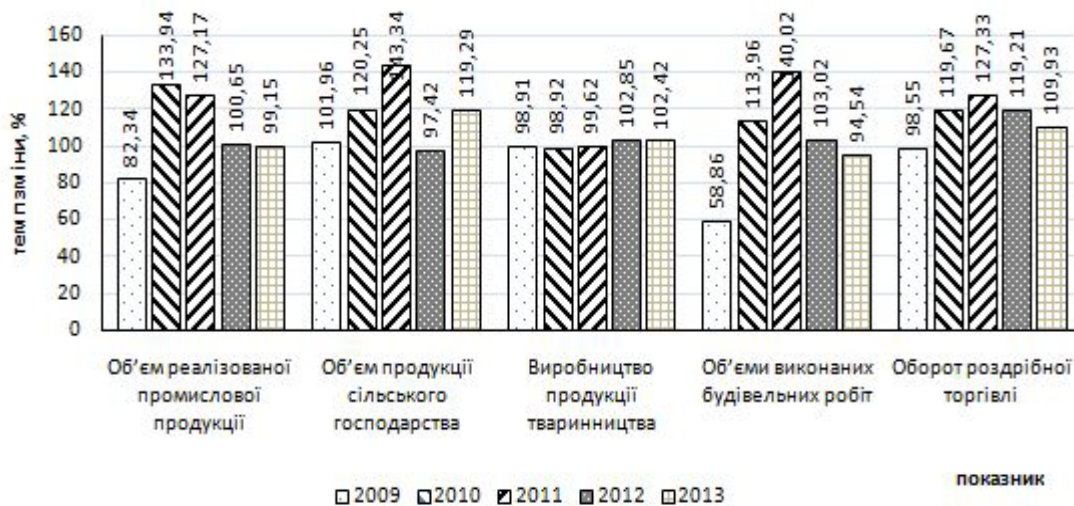

Рис. 3. Динаміка темпів зміни основних показників соціально - економічного розвитку України за період 2009-2013 рр.(у % до минулого року) [1]

Причини негативних тенденцій в промисловості також можуть бути пов'язані з наявністю дисбалансів у функціонуванні і розвитку підприємств. Висновки про це можна робити, виходячи з динаміки загальних показників розвитку промисловості (табл. 1-2). У 2012-2013 рр. також відзначається зниження індексів промислового виробництва по переробній промисловості і її основним підгалузям (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка індексів промислового виробництва за галузями економіки

Галузь промисловості	Індекси промислового виробництва,%				
	2009	2010	2011	2012	2013
Промисловість	78,1	111,2	107,3	99,5	95,3
<i>Добувна промисловість</i>	89,4	103,7	106,9	101,9	100,4
<i>Переробна промисловість</i>	73,5	113,9	107,7	98	92,3
металургійне виробництво і виробництво готових металевих виробів	73,3	112,2	108,5	96,4	94,2
машинобудування	55,1	136,1	116,9	96,7	86,2
<i>Виробництво і розподіл електроенергії, газу і води</i>	88,9	109,5	105,4	102	98,7

Джерело: [1]

Зниження індексів виробництва по переробній промисловості в 2012-2013 рр. значною мірою обумовлене зниженням цих показників в галузях металургійного і машинобудівного виробництва. Якщо аналізувати причини дисбалансів в цих галузях, то, передусім, вони пов'язані зі зниженням обсягів виробництва за видами промислової продукції (табл. 2)

Таблиця 2. Динаміка виробництва основних видів промислової продукції

Вид промислової продукції	2010 г.	2011 г.	Темп зміни, %	2012 г.	Темп зміни,%
Вугілля готове, млн.т	55	62,7	114,0	65,5	104,5
Нафта сира, млн.т	2,6	2,4	92,3	2,3	95,8
Газ природний, млрд.м куб.	19,9	19,9	100,0	19,7	99,0
Концентрати залізорудні неагломерат, млн.т	64,3	66,5	103,4	67,1	100,9
Чавун, млн. т	27,4	28,9	105,5	28,5	98,6
Сталь без напівфабрикатів, отриманих безперервним литвом, млн.т	17,5	17,6	100,6	17,1	97,2
Напівфабрикати, отримані безперервним литвом, млн.т	15,8	17,8	112,7	16,4	92,1
Прокат готовий чорних металів, млн.т	17,6	19,5	110,8	18,4	94,4
Труби великого і малого діаметрів, профілі з чорних металів. млн.т	2	2,4	120,0	2,2	91,7
Трактори для сільського і лісового господарства, шт.	5189	6847	132,0	5280	77,1
Верстати токарні, розточувальні, фрезерні, свердловальні, шт.	76	103	135,5	108	104,9
Лампи електричні, млн.шт.	197	175	88,8	171	97,7
Телевізори, тис.шт.	69,3	165	238,1	391	237,0
Автомобілі легкові, тис.шт.	75,3	97,5	129,5	69,7	71,5
Автомобілі вантажні, тис.шт.	4,9	3,2	65,3	2,9	90,6
Автобуси, шт.	2681	3745	139,7	3594	96,0
Тролейбуси, шт.	74	224	302,7	149	66,5
Електроенергія, млрд.кВт-год.	189	195	103,2	199	102,1

Джерело: [2]

Аналіз табл. 2 вказує на зниження обсягів виробництва за основними видами продукції металургійної, а також машинобудівної галузі. У 2012 р. відбулося збільшення виробництва продукції верстатобудування тільки на 4,9%, в той час як в 2011 р. приріст по даному виду продукції становив 35,5%. Все це вказує на нерівномірність завантаження виробничих потужностей підприємств різних галузей промисловості. Значними є обсяги виробництва напівфабрикатів, отриманих безперервним литтям. Цим підтверджується підвищення частки напівфабрикатів у промисловому виробництві. При цьому негативний вплив даної тенденції значно посилюється у зв'язку з особливостями регіонального розміщення виробництва (рис. 4).

Індекси промислового виробництва основних промислових регіонів демонструють позитивну динаміку в цілому за період 2000-2012 рр., За винятком кризового періоду 2008-2009 рр.. Найбільш високі темпи промислового виробництва серед аналізованих регіонів були характерні в 2011 р. для Донецької та Луганської областей.

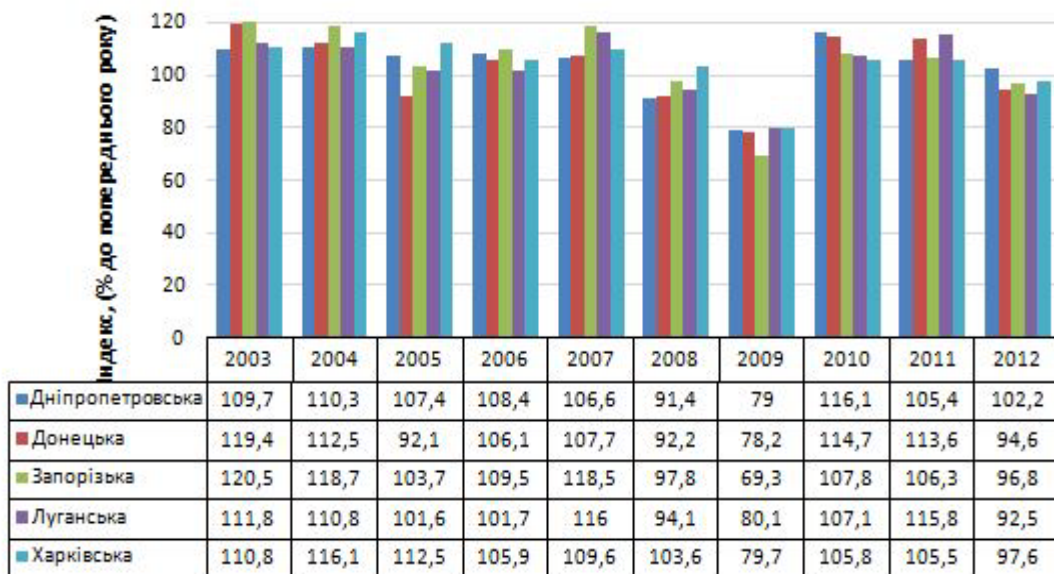

Рис. 4. Динаміка індексів промислового виробництва основних промислових регіонів України за період 2003-2012 рр. [1]

У 2012 р. спостерігалось зниження індексів промислового виробництва в Донецькій, Запорізькій, Луганській і Харківській областях. При цьому вони були нижчі середніх індексів промислового виробництва по Україні.

З іншого боку, офіційна статистична інформація за 2013 р. свідчить про те, що лідерами за обсягом реалізованої промислової продукції є Дніпропетровська і Донецька області. Так, частка реалізованої промислової продукції Донецької області в 2013 р. складала 18,5%, а в Дніпропетровській - 18,2%. Для порівняння: на Луганську область доводилося 6,1%, а на Запорізьку - 6,8%. При цьому особливостями регіонального розміщення виробництва є наявність значної кількості «непромислових областей», для яких цей показник складає від 0,3% до 2%. Наприклад, для Тернопільської області - 0,7%, для Закарпатської - 0,8%, для Волинської 0,9% і т.д. [1]. Усе це вказує на неефективність регіонального розміщення

промислового виробництва. Така структура успадкована ще з радянських часів і характеризується неефективністю в умовах переходу до принципів стійкого розвитку. Промислові регіони піддаються підвищеному техногенному навантаженню, внаслідок чого порушується збалансованість їх розвитку, а також підприємств, що знаходяться на їх території.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Таким чином, виявлені тенденції свідчать про посилення дисбалансів у вітчизняній промисловості. Це стосується витрат ресурсів, енергоємності, продуктивності праці, витрат на одиницю продукції, рентабельності виробництва, темпів впровадження інновацій, а також багатьох інших показників ефективності розвитку промислових підприємств. Така ситуація пояснюється не лише неефективною фінансовою і промисловою політикою, що склалася практикою державного управління, але і наявністю застарілих основних фондів підприємств, технологічно відсталістю виробництва тощо. Отже, однією з можливих причин неефективних тенденцій в промисловості може бути наявність дисбалансів у функціонуванні і розвитку підприємств.

Усе це дозволяє зробити головний загальний висновок про необхідність подальшої розробки науково-методичного інструментарію управління збалансованим розвитком промислових підприємств з огляду на те, що підходи, які існують не повною мірою задовольняють існуючим потребам вітчизняних промислових підприємств.

1. Доповідь «Про соціально-економічне становище України за 2013 рік»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Україна – 2012: статистичний збірник / відпов. за випуск О.Е.Останчук. – Київ: Державна служба статистики України, 2013. – 27 с.

3. *Constraints and Challenges Arising from Demographic Transitions/Imbalances. The Role of Public Administration in Building a Harmonious Society*: [Електронний ресурс] / Asian Development Bank, 2006. - Режим доступу: <http://www.adb.org/documents/Books/Role-Public-Admin-Building-Harmonious-Society/session4.pdf>

4. deRato у Figaredo R. *Global Imbalances and Poverty – Challenges for the World Economy*: [Електронний ресурс] / R. deRato у Figaredo / International Monetary Fund, 2005. - Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/speeches/2005/062005.html>

5. Graff M. *Educational Imbalance, Socio-Economic Inequality, Political Freedom, and Economic Development* / M. Graff // *Journal of Economic Development*. – 1999. – Vol. 24, No. 2. – P. 1-18.

6. Iley R. *Untangling the US Deficit: Evaluating Causes, Cures and Global Imbalances* / R. Iley. – Northampton: Edward Elgar Publishing, 2007. – 272 p.

7. *Indices / Human Development Reports (HDR) / United Nations Development Programme (UNDP)*: [Електронний ресурс] / UNDP, 2011. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/statistics/>

8. Makin A.J. *Global Imbalances, Exchange Rates and Stabilization Policy* / A.J. Makin. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009. – 176 p.

9. Richter K. *A Wagner / Whitinatural resource stock control model* / K. Richter, N.V. Pakhomova, I. Dobos // *International Journal of Production Economics*. – 2006. – Vol. 104, Issue 2. – P. 419-426.

10. Wright J. *Tipping the Balance: Sustainable Management of World Resources* / J. Wright. – Huntingdon: Beckett Karlson Ltd., 1998. – 256 p.